

Sacos forskningspolitiska ståndpunkter

– En forskning för kunskap, tillväxt och
demokrati

Sacos forskningspolitiska ståndpunkter

– En forskning för kunskap, tillväxt och demokrati

Sacos forskningspolitiska ståndpunkter

– En forskning för kunskap, tillväxt och demokrati

Sacos sammanfattande huvudbudskap

- En fri och ansvarstagande forskning samt värnande av akademisk frihet är en grundbult för demokratin och kunskapsutvecklingen.
- En sammanhållen och långsiktig politik från utbildning till forskning stärker individuell bildning, nya idéer och ökad tillväxt.
- Stabil och långsiktig forskningsfinansiering – med stärkta basanslag och ökade statliga FoU-satsningar – är avgörande för forskningens risktagande och kvalitet.
- Trygga anställningar, jämställda villkor och god arbetsmiljö är förutsättningar för att attrahera och behålla forskare.
- God samverkan och ökad rörlighet mellan akademi och omgivande samhälle stärker forskningens relevans och innovationskraften samt möter arbetsmarknadens behov.
- Forskningen är global – internationellt samarbete stärker svensk forskning och möter de gemensamma samhällsutmaningarna.

Inledning

Forskning och utbildning är avgörande för både kunskapsutveckling och ett hållbart demokratiskt samhälle. Saco betonar vikten av fri forskning, för att både möta samhällsutmaningar och främja bildning.

Sacos forskningspolitik har fokus på sambandet mellan kunskap, demokrati och akademisk frihet. I dokumentet lyfts därför särskilt fram hur akademisk frihet stärker demokratin, det kritiska tänkandet och yrkesintegriteten.

Ett nytänkande inom forskningen förutsätter att forskarna ges frihet under ansvar inom ramen för en stabil demokrati. Fri forskning utgör även ett viktigt fundament för demokratin eftersom det utvecklar förmågan till kritiskt tänkande, källkritik och bedömning av olika framställningar och osaklig polemik. Populism, desinformation och faktaförnekelse leder till samhällsliga polariseringar som skapar faktaresistens mot kunskap och sanning, vilket hotar demokratin i dess grundvalar.

Dokumentet är indelat i sex avsnitt som ringar in områden som har avgörande betydelse för Sacos forskningspolitik. I sex avsnitt behandlas:

1. **Autonoma lärosäten, akademisk frihet och demokrati** handlar om demokratiaspekter och akademisk frihet som viktiga förutsättningar för att upprätthålla en god forskning.
2. **En sammanhållen och långsiktigt hållbar politik från utbildning till forskning** handlar om omständigheterna i hela kunskapssektorn från förskola till forskning.
3. **Forskningens försörjning och organisering** handlar om en god organisering och ändamålsenliga resurser för forskningens försörjning.
4. **Trygga anställningar och en god arbetsmiljö inom akademien** handlar om de traditionellt fackliga frågorna för att verka inom akademien.
5. **Samverkan och rörlighet mellan akademien och omgivande samhälle** handlar om lärosätenas centrala betydelse och villkor för kunskapsproduktionen i samhället.
6. **Forskningen är global** handlar om forskningens internationella karaktär som med rätt förutsättningar höjer forskningens kvalitet, men som också har sina utmaningar.

1. Autonoma lärosäten, akademisk frihet och demokrati

Akademisk frihet är avgörande för forskningens kvalitet, samhällsutveckling och demokratins hållbarhet, men demokrati är också en förutsättning för att säkra akademisk frihet. Akademisk frihet är under ökande press såväl globalt som i Sverige genom politisk styrning, själv censur och försämrade arbetsvillkor i forskningen.

Autonoma lärosäten är inte bara viktigt för forskare och lärare, utan för forskningen i stort. En allt för stark politisk styrning av svenska lärosäten medför en tyngre administration med ökad arbetsbörda, som kan påverka forskningen negativt. Oavsett associationsform för lärosätena, bör staten minska styrsystemen av akademien på ett sådant sätt så att administrationen blir mer ändamålsenlig. Samtidigt behöver lärosätena fylla demokratins uppdrag, som innebär att de tillsammans med staten säkerställer att forskningen uppfyller de gemensamma samhällsmålen.

För att forskningens trovärdighet och långsiktighet ska kunna säkras måste både institutionell autonomi och individuellt skydd för forskare värnas så att forskningen

kan verka fritt, med etiskt ansvar och vetenskaplig integritet. Genom en ansvarsfull etikprövning vidmakthålls en balans mellan forskningens frihet och de etiska riktlinjerna, vilket stärker förtroendet för forskningen och gör den hållbar och samhällsnyttig.

Kunskapsutvecklingen inom akademien behöver verka utan otillbörliga påtryckningar. Det är i friheten att självständigt söka efter sanningen som ansvaret växer. Det innebär att forskare och lärare måste kunna forska och undervisa ostört från kränkningar av såväl kollegor som av ett generellt hetsigt debattklimat och politiska påtryckningar.

Saco anser att:

- **Akademien ska präglas av fritt kunskapssökande** och en forskningsspridning som tillåter en öppenhet att våga ställa kontroversiella frågor som uppmuntrar ett kritiskt tänkande, nya förhållningssätt och innovativa idéer.
- **Det måste finnas ett starkt skydd för den akademiska friheten** för både forskning och utbildning. Samtidigt arbetar lärosätena på statens och demokratins uppdrag, vilket innebär att deras frihet balanseras med ett ansvar att bidra till samhällets utveckling.
- **Lärosätenas autonomi ska värnas, oavsett associationsform.** Staten bör minska styrsystemen så att den administrativa bördan lättas. Samtidigt har lärosätena ett demokratiskt uppdrag att forskningen uppfyller olika samhällsmål.
- **Etikprövningen måste främja den fria forskningen** samtidigt som den säkerställer att forskningen bedrivs på ett ansvarsfullt sätt så att det skyddar individers rättigheter och integritet.
- **Akademien måste stå fri från hot, hat, våld och trakasserier.** Forskare och lärare måste kunna undervisa och forska utan risk för kränkningar från enskilda personer eller politiska påtryckningar och med frihet att välja forskningsfråga, undervisa och sprida forskningsresultat utan risk för repressalier.

2. En sammanhållen och långsiktigt hållbar politik från utbildning till forskning

Saco betonar vikten av en sammanhållen och långsiktigt hållbar politik från utbildning till forskning, där hela kunskapskedjan – från förskola till högre utbildning och livslångt lärande – håller hög kvalitet och lägger grunden för framtida forskning och arbetsliv, vilket stärker Sverige som kunskapsnation.

Kontinuitet ger kvalitet. Därför efterlyser Saco kontinuitet bortom de kortsiktiga politiska mandatperioderna och en starkare forskningsanknytning i undervisningen. En välfungerande infrastruktur och styrning på lärosätena är avgörande för att stärka sambandet mellan utbildning och forskning.

Saco anser att:

- **Det behövs en sammanhållen politik från utbildning till forskning** där hela kunskapskedjan med alla enskilda länkar är robusta och håller en hög kvalitet.
- **Sambandet mellan utbildning och forskning måste stärkas** genom en tydlig forskningsanknytning i undervisningen och i de praktiska delarna av utbildningen, så att färsk kunskap kommer framtida arbetstagare till del.

3. Forskningens försörjning och organisering

En stabil och långsiktig forskningsfinansiering är avgörande för en hög kvalitet i forskningen. Forskningens försörjning och organisering ska inte inskränka den fria forskningen och akademisk frihet i Sverige.

Basanslagen till lärosätena måste stärkas genom ökade volymer eller en omfördelning av basanslagen i förhållande till de externa medlen. Trenden med alltmer urholkning av basanslagen måste brytas. För att finansieringssystemet ska bli mer effektivt krävs tydligare ansvarsfördelning mellan forskningsfinansiärerna. Produktivitetsavdraget och de statliga forskningsfinansiärernas krav på motfinansiering från lärosätena bör avskaffas, eftersom det skapar ineffektivitet i finansieringen.

Viss forskning riskerar att bli eftersatt till följd av underfinansiering som orsakats av att medel flyttats från lärosäten till råd och stiftelser. Det har gjort att vissa

forskningsområden urholkats finansiellt. Anslagen behöver därför breddas och definitionen av excellens förtydligas. Saco vill se en stärkt grundforskning parallellt med särskilda strategiska satsningar, en ökad satsning på tvärvetenskapliga samarbeten och tilldelning av medel som stöttar och uppmuntrar lärosätenas arbete att främja jämställdhet.

För att möta framtidens utmaningar och kunna följa med i en alltmer konkurrensutsatt global utveckling bör statens satsningar på forskning och innovation öka i förhållande till de privata FoU-satsningarna. Med höjda anslag till forsknings- och innovationsorgan eller myndigheter kan forskningsintensiva företag och offentligt finansierad FoU i Sverige stärkas.

Saco anser att:

- **Forskningsfinansieringen måste bli både långsiktig och stabil**, så att det ger goda förutsättningar för forskningens kvalitet, bra arbetsvillkor och trygghet samt möjliggör risktagande i forskningen.
- **Basanslagen måste öka till lärosätena**, antingen genom ökade volymer eller en omfördelning av andelen basanslag i förhållande till externa medel.
- **Tvärvetenskaplig forskning bör premieras** vid fördelningen av forskningsmedel. Tvärvetenskapliga samarbeten leder till ny kunskap som möter framtidens samhällsutmaningar.
- **Jämställdhet bör beaktas vid fördelningen av forskningsmedel** vad gäller både externa medel och basanslag på lärosätena. Lärosätesledningarna måste ta ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för att uppnå jämställdhet.
- **Produktivitetsavdraget och motfinansieringskravet bör avskaffas**, eftersom de skapar ineffektivitet i finansieringssystemet.
- **Finansiellt eftersatta forskningsområden, vars finansiering har urholkats, bör kompenseras** med en förändrad organisering av forskningsmedel.
- **De statliga FoU-satsningarna behöver öka** för att stärka Sverige som kunskapsnation.

4. Trygga anställningar och en god arbetsmiljö inom akademien

Det finns en tydlig koppling mellan trygghet och kvalitet. Trygga forskare vågar ta större risker, vilket gynnar banbrytande forskning. Goda anställningsvillkor och långsiktig finansiering stärker den akademiska friheten och skyddar den fria forskningen.

Svensk forskning hotas av en utebliven generationsväxling, där osäkra karriärvägar och låga löner minskar forskningens attraktivitet. För att motverka brain drain och för att säkra framtidens forskare krävs fler fasta tjänster och bättre arbetsvillkor.

Olämplig användning av visstidsanställningar som staplas på varandra måste bort. Tjänster som är tidsbegränsade vid tilldelning av forskningsanslag ska bara användas när det är motiverat. Här krävs statliga insatser som tydliggör lärosätenas ansvar för att göra trygga anställningar till norm, men parterna ansvarar för en del av lösningen genom kollektivavtal.

En god arbetsmiljö med trygga anställningar och transparenta karriärvägar gör att forskare och lärare kan verka utan rädsla för hat, hot och trakasserier. Samordningen och informationen på lärosätena måste förbättras för att stärka den akademiska friheten. Här måste lärosätenas stöd och samordning bli bättre. Skyddsombuden spelar en viktig roll i detta arbete.

Saco anser att:

- **Generationsväxlingen inom akademien måste säkras.** Fler fasta tjänster, fler och tydligare karriärvägar samt tryggare arbetsvillkor krävs för att behålla forskare och lärare inom akademien och locka kommande generationer till forskningen.
- **Gör trygga anställningar till norm på lärosätena.** Olämplig användning av visstidsanställningar måste bort och tidsbegränsade tjänster ska endast användas när det är motiverat.
- **Skyddsombudens arbete måste stärkas.** De spelar en viktig roll för att tillsammans med arbetsgivaren verka för en god arbetsmiljö.

5. Samverkan och rörlighet mellan akademien och omgivande samhälle

Saco vill öka rörligheten mellan akademien och den övriga arbetsmarknaden för att sprida kunskap, stärka utbildning och forskning samt bidra till samhällets tillväxt.

Saco efterfrågar ett bättre samarbete mellan lärosätena, de akademiska professionerna och arbetsgivare för att få mer mångsidiga perspektiv på arbetsmarknadens behov. God samverkan mellan lärosäten, näringsliv, offentliga aktörer och arbetsmarknadens parter leder till en effektiv kompetensförsörjning. Kreativitet och innovation gynnas när forskning sammanlänkas med olika delar av arbetslivet.

Saco vill se ökade resurser och bättre villkor för samverkan mellan akademien och övriga samhället. Samverkanstöd för forskning bör därför stärkas inom både privat och offentlig sektor. Kunskap och erfarenheter införskaffade utanför akademien måste bli mer meriterande inom akademien. För att säkerställa fler kombinationstjänster och förbättra arbetsvillkoren krävs att ansvarsförhållandena mellan huvudmännen förtydligas. Fler kombinationstjänster behövs och utökas till fler ämnesområden för att möta olika samhällsutmaningar.

Forskningskommunikation till allmänheten behöver främjas för att öka tilliten till vetenskapen och för att forskningsresultaten ska komma till nytta i samhället. Därför behövs en väl utbyggd och god infrastruktur för forskningskommunikation och bättre incitament för att stimulera forskare att samverka med olika samhällsaktörer.

Saco anser att:

- **Samverkan mellan lärosäten och omgivande samhället bör öka.** Samverkan bidrar till att tillgängliggöra aktuella kunskaper om forskningens frontlinjer och ger nya perspektiv på arbetsmarknadens behov som utvecklar samhället i stort.
- **Förbättra personrörligheten för forskare.** Meriteringssystemet måste utformas så att kunskap och erfarenheter förvärvade utanför akademien uppvärderas i jämförelse med strikt vetenskapliga meriter.

- **Kombinationstjänster behöver utvidgas till fler ämnesområden.** Möjligheten att både forska och tillämpa kunskaperna i praktiken behöver utökas för att möta olika samhällsutmaningar idag. En tydlig ansvarsfördelning mellan huvudmännen krävs för att säkerställa fler kombinationstjänster.
- **Stimulera forskningskommunikationen mellan akademien och det omgivande samhället** genom att stärka infrastrukturen för forskningskommunikativa organisationer och institutioner.

6. Forskningen är global

För att möta globala utmaningar behövs en stark internationell forskningskontext där mobilitet och samarbete över gränser främjas. Sverige har en stark position inom internationell forskning men bör ta en mer aktiv roll i internationella forskningssamarbeten, särskilt inom EU. Flexibla regler och goda villkor för internationella forskare är därför nödvändiga för att Sverige fortsatt ska vara attraktivt som forskningsnation.

I en tid av växande konkurrens och geopolitiska spänningar behöver Sverige satsa långsiktigt på forskning som stärker både excellens och försörjningsförmåga inom strategiska områden. Detta kräver en ökad och mer strategisk användning av de statliga FoU-medlen. Det är avgörande för att behålla konkurrenskraft och attraktivitet för forskningsintensiva företag.

I det internationella utvecklingssamarbetet är utvecklingsforskningen ett viktigt verktyg för att möta globala samhällsutmaningar. Sverige har en lång tradition i detta arbete. För att vara en relevant aktör i den globala forskningen för hållbar utveckling krävs långsiktighet, förutsägbarhet och goda villkor som främjar internationella forskningsutbyten. Det måste samtidigt balanseras mot olika säkerhetspolitiska hänseenden.

Saco anser att:

- **Svenskt regelverk måste möjliggöra internationella utbyten mellan forskare.** Det måste finnas en flexibilitet för forskare att röra sig mellan olika forskningsinstitutioner och arbetsgivare i och utanför Sverige.

- **Svensk forskning behöver ha en mer framträdande roll inom EU och globalt**, såväl inom den tillämpade och praktisknära forskningen som inom grundforskningen.
- **Det behövs en ökad och långsiktig statlig finansiering** för att högskolan ska vara en relevant samarbetspartner för FoU-företag.
- **Utvecklingsforskning och forskning för en global utveckling måste stärkas** samt vara långsiktig och förutsägbar för att olika globala samhällsutmaningar ska mötas, samtidigt som det behöver balanseras mot säkerhetspolitiska hänseenden.

Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, är den samlande organisationen för Sveriges akademiker. Vi är en partipolitiskt obunden facklig centralorganisation. Sacos 21 självständiga förbund företräder yrkes- och examensgrupper från hela arbetsmarknaden, inklusive egenföretagare. Något som förenar våra medlemsförbund är akademisk utbildning, kunskap, kompetens och yrkesstolthet. Sacoförbunden samlar omkring 970 000 akademiker och närmar sig miljonen. Som företrädare för Sveriges akademiker är det självklart för Saco att ständigt påverka kunskapsnivån i Sverige. Utbildning och forskning som ger kunskap är en investering för såväl samhället som individen och är en av de viktigaste faktorerna för tillväxt och utveckling av ett samhälle.

